

КОНЦЕПТУАЛНА МИМОИЛАЗЕЊА У РЕГУЛИСАЊУ НУЖНОГ НАСЛЕЂИВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ И РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Апстракт: У раду се компарирају и критички анализирају актуелна законска решења у регулисању нужног наслеђивања у Републици Србији и Републици Српској. Аутор настоји сагледати евентуални утицај Закона о наслеђивању Србије, као прописа који је у области нужног наслеђивања унео значајне новине у односу на ранија решења, на нови Закон о наслеђивању Републике Српске. Констатује се да међу овим законима постоје значајна мимоилажења у уређивању установе нужног дела, нарочито у погледу одређивања правне природе права на нужни део, начина намирења повређеног нужног дела, круга нужних наследника, величине нужног дела нужних наследника, те услова пуноважности искључења из наслеђа и лишења права на нужни део, с обзиром да је Закон о наслеђивању Републике Српске готово у потпуности преузео решења из раније важећег законског текста на тлу Босне и Херцеговине.

Кључне речи: нужно наслеђивање, Република Србија, Република Српска.

УВОД

У процесу реформе грађанског права у Републици Српској, почетком 2009. године, ступио је на снагу нови Закон о наслеђивању,² чиме је престао да важи више од три деценије стар Закон о наслеђивању СР БиХ,³ којим су до тада били

1 Рад је резултат истраживања на пројекту „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“ (бр. пројекта 179046), који реализује Правни факултет Универзитета у Нишу.

2 Закон о наслеђивању РС, „Сл. гласник Републике Српске“, бр. 1/2009. У даљем тексту ЗОНРС.

3 Закон о наслеђивању СР БиХ, „Сл. лист СР БиХ“, бр. 22/73, 22/75, 38/78, 7/80 – пречишћен текст, 15/80. Даље: ЗОНБИХ.

уређени наследноправни односи у Босни и Херцеговини. Доношење овог закона сматрали смо погодном приликом да анализирамо и компарирамо одредбе којима се регулише нужно наслеђивање у важећим наследноправним прописима два неспорно блиска законодавства – Републике Српске и Републике Србије, настојећи да уочимо евентуални утицај Закона о наслеђивању Србије из 1995. године,⁴ као законског текста који је унео значајне новине у регулисању нужно наслеђивања, на уређење ове сфере наследноправних односа у Републици Српској.

Сагледавајући значајне концепцијске разлике у уређењу нужно наслеђивања у ова два законодавства, настојали смо изложити аргументованој критици поједина решења у оба законска текста, указати на недостатке, чак и нелогичности појединих решења, те на одступања од актуелних тенденција у развијеним правним системима европско-континенталне породице права, у погледу конструкције правила нужног наслеђивања.

НЕКОЛИКО ОСНОВНИХ НАПОМЕНА О РЕГУЛИСАЊУ НУЖНОГ НАСЛЕЂИВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ И РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Нужно наслеђивање нарочита је врста законског наслеђивања, а нужни наследници јесу посебна категорија законских наследника који имају право на одређени део заоставштине након смрти оставиоца, без обзира на његову вољу, уколико то захтевају. Императивне норме које регулишу нужно наслеђивање, у овим законима стога логички следе након одредби о законском наслеђивању, а пре регулисања завештајног наслеђивања и урачунавања поклона и испорука у наследни део наследника.

Установу нужног дела ЗОН уређује већим бројем норми од ЗОНРС,⁵ што је последица промене правне природе права на нужни део и уочене потребе да се нужно наслеђивање детаљније регулише у односу на раније прописе. За разлику од ЗОН-а, који је у сферу нужног наслеђивања унео бројна нова, модерна решења, у компарацији са савезним Законом о наслеђивању из 1955.⁶ и републичким Законом о наслеђивању из 1974. године,⁷ ЗОНРС готово у потпуности следи пут ранијег ЗОНБИХ. Концепција и систематика остала је иста, а некритички је преузета и већина одредби из раније важећег законског текста, па су се у оквиру дела закона којим се уређује установа нужног наслеђивања нашле и норме којима се регулише издавање имовине у корист потомака који су привређивали

4 Закон о наслеђивању Србије, „Сл. гласник РС“, бр 46/95 и 101/2003. Даље: ЗОН.

5 Нужно наслеђивање у Србији регулисано је од чл. 39 до чл. 65 ЗОН, а у Републици Српској од чл. 30 до чл. 50 ЗОНРС.

6 „Сл. лист ФНРЈ“, бр. 20/1955, „Сл. лист СФРЈ“, бр. 19/65 и 42/65.

7 „Сл. гласник СРС“, бр. 52/74, 1/80, 25/82-др. закон и 48/88.

са оставиоцем и издвајање предмета домаћинства из заоставштине, којима ту никако није место.⁸

Правилима *ius cogens* у оба закона регулисана је правна природа права на нужни део, круг нужних наследника, величина нужних делова нужних наследника, начин израчунавања вредности нужног дела, начин намирања нужног дела у случају његове повреде, наследивост права на нужни део, институти искључење из наслеђа и лишење права на нужни део, као и остала питања значајна за сферу нужног наслеђивања.

ПРАВНА ПРИРОДА ПРАВА НА НУЖНИ ДЕО

Савремена законодавства, која уређују установу нужног дела, својим прописима одређују правну природу права на нужни део, опредељујући се, при томе, за једну од две доминантне концепције. Права која се ослањају на римску правну традицију и француски *Code Civil*-а (све до измена из 2006. године),⁹ право на нужни део регулишу као наследно (стварно) право. Са друге стране, у германском праву развила се новија, модернија концепција, која право на нужни део схвата као облигационо право, новчано потраживање које нужни наследник има према заоставштини.¹⁰

Питање правне природе права на нужни део јесте, у ствари, питање одређења законодавца за једну од концепција коју ће поставити као законску претпоставку. Суштина разликовања правне природе права на нужни део јесте у начину намирања нужног дела, и у чињеници да ли нужни наследник у тренутку делације постаје универзални сукцесор, или има само положај повериоца заоставштине. Тренутак стицања права на нужни део, услови за стицање својства нужног наследника, величина нужног дела, круг нужних наследника, круг дужника и редослед међу дужницима у погледу намирања нужног дела, нису у директној зависности од одређења правне природе права на нужни део.

Законодавства Републике Србије и Републике Српске правну природу права на нужни део постављају на различитим темељима. Доношењем ЗОН-а 1995. године, у Србији је по овом питању учињен радикалан заокрет. За разлику од ЗОН-а из 1955. године и ЗОН-а из 1974. године, у којима је била заступљена

⁸ Видети: чл. 37 и 38 ЗОНРС. Упоредити са решењем из ЗОН Србије, чл. 1 ст. 3 и 4.

⁹ Изменама *Code Civil*-а из 2006 године (Закон бр. 2006-728 од 23 јуна 2006. године), предвиђена је и могућност намирања нужног дела у новчаној противвредности. Видети: чл. 921-924.

¹⁰ Видети: §2303 Немачког грађанског законика, и §784 Аустријског грађанског законика. Изворно је и АГЗ право на нужни део формулисао као наследноправно овлашћење, али је доцнијим тумачењем 1837. године заузет став да нужни наследник има право да захтева исплату новчаног износа на име нужног дела. Наведено према: С. Марковић, Наследно право, Београд, 1981, стр. 187.

концепција о стварноправној природи права на нужни део, важећи ЗОН Србије поставио је као правило да се нужни део нужном наследнику исплаћује у новцу. У прилог оваквог схватања нужног дела могу се изнети бројни аргументи: доследније поштовање воље завештаоца, будући да величина наследних делова одређених у завештању остаје непромењена, завештајна располагања се не поништавају, већ остају пуноважна, не задире се у већ заснована правна стања, нарочито кад је реч о учињеним поклонима. Нужни наследник не компликује ионако сложене правне односе међу санаследницима јер не улази у наследничку заједницу, не учествује у управљању и располагању наследством, нити може тражити деобу наследства, самим тим ни допринети уситњавању наслеђених добара (нарочито се констатација односи на пољопривредно земљиште). Коначно, право на нужни део у нашем праву има претежно алиментациони карактер, па је и у том смислу исплата новчане противвредности нужног дела логичнија од стицања удела у заоставштини.¹¹

Са друге стране, и у новом ЗОН-у из 2009. године законодавац Републике Српске је, одређењем да нужном наследнику на име нужног дела припада одређени део сваке ствари и права који сачињавају заоставштину,¹² остао веран концепцији уређења ове сфере наследноправних односа као наследног права. Рекли бисмо да је овакво опредељење више одраз вишедеценијске традиције, од савезног ЗОН-а, преко ЗОНБИХ, него спознаје бољих страна ове концепције. Стварноправни карактер права на нужни део несумњиво у већој мери штити интересе нужних наследника, будући да је положај нужног наследника као повериоца неповољнији и неизвеснији. Ипак недостаци ове концепције су очигледни. Последице стварноправне природе су такве да, услед редукације завештајних располагања, завештајни наследници у целини или делимично губе наследничко својство, испорукопримци у целини или делимично губе предмет испоруке, будући да се завештајна располагања поништавају, а поклонпримци, када су дужници намирања нужног дела, престају бити власници или искључиви власници поклоњеног добра, чиме се значајно задире у давно заснована правна стања, и тиме нарушава правна сигурност. Осим горе наведених предности облигационоправне концепције, које су истовремено и недостаци стварноправне, овде се поставља и питање утврђивања (не)савесности дужника намирања нужног дела, у погледу ствари које је дужан вратити, права на *ius tollendi*, судбине плодова, итд.¹³

11 О. Антић, З.Балиновац, Коментар Закона о наслеђивању, Београд, 1996, стр. 231-232, Ј. Видић, Право на нужни део према Закону о наслеђивању Србије, Правни живот бр. 10/2004, стр. 337

12 О. Антић, З.Балиновац, Коментар Закона о наслеђивању, Београд, 1996, стр. 231-232, Ј. Видић, Право на нужни део према Закону о наслеђивању Србије, Правни живот бр. 10/2004, стр. 337.

13 Видети: чл. 32 ЗОНРС.

И по једној и по другој концепцији нужни наследници стичу наследничко својство тренутком отварања наслеђа, *ipso iure*. Стога, за стицање наследничког својства није потребна никаква активност нужног наследника, али јесте за реализацију права на нужни део (неопходно је истицање захтева за намирењем нужног дела, у форми наследничке изјаве о прихватању наслеђа у току оставинског поступка, или у тужби којом се покреће парнични поступак). Међутим, правни положај нужног наследника значајно се разликује у зависности од тога да ли је његово право на нужни део наследноправног или облигационоправног карактера.¹⁴ У наследноправној концепцији, тренутком смрти оставиоца нужни наследник постаје сувласник на заоставштини са осталим наследницима који чине наследничку заједницу.¹⁵ Нужни наследник наслеђује, дакле, *in natura*, њему припада аликвотни део заоставштине, као и осталим наследницима. Када је нужни део регулисан као облигационо право, тренутком смрти оставиоца нужни наследник стиче само облигациони захтев да му вредност нужног дела буде намирена у новцу. Нужни наследник у овој концепцији нема положај универзалног сукцесора, јер му не припада реални део заоставштине, већ је његов положај уподобљен положају повериоца који има тражбено право на одређену вредност из заоставштине.

Овакве разлике у погледу намирења нужног наследника опредељују и различите правне последице. Иако ЗОН не прави разлику међу нужним наследницима у погледу одговорности за дугове оставиоца, суштински, код стварноправне природе нужни наследник, као универзални сукцесор одговара за дугове оставиоца, само је његова обавеза омеђена вредношћу нужног дела.¹⁶ Нужни наследник који има положај повериоца у принципу не одговара за дугове оставиоца, јер ће му противвредност његовог нужног дела бити исплаћена тек по намирењу оставиоцевих поверилаца.¹⁷

Оба законодавства претпоставку о правној природи права на нужни део постављају као *praesumptiones iuris tantum*. Законска правила о начину одређивања нужног дела примениће се ако из завештања не следи што друго. У диспозицији завештаоца је, дакле, како ће бити намирен део нужном наследнику.¹⁸ Оваквим решењем остало се верно једном „гипком“ режиму

14 Више о томе: О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 231-232, И. Бабић, Правна природа права на нужни део – Глоса поводом решења Закона о наслеђивању, Зборник радова „Новине Закона о наслеђивању Србије“, Крагујевац, 1998, стр. 45-47.

15 Детаљно о последицама опредељења за једну од концепција правне природе права на нужни део: О. Антић, Наследно право, Београд, 2009, стр. 175-177.

16 О правној природи наследничке заједнице детаљније: Н. Стојановић, Наследничка заједница, Ниш, 2009, стр. 10-14.

17 Видети: чл. 41 ст. 2 ЗОН.

18 О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 225.

правне природе права на нужни део,¹⁹ устројеном још у савезном ЗОН-у. Тиме су обједињене добре стране обе концепције, и пружена могућност да нужни део буде намирен на најцелисходнији начин у сваком конкретном случају.²⁰

Закон о наслеђивању Србије, међутим, чини још један значајан искорак у погледу могућности промене правне природе. Нужном наследнику је, наиме, остављена могућност да тражи од суда да му на име нужног дела додели део ствари и права из заоставштине. Природу права на нужни део, осим завештаоца, може, дакле, изменити и суд, на захтев нужног наследника. Међутим, Закон не даје ближа упутства о примени ове одредбе, што може довести до бројних проблема у пракси, с обзиром да ће суд у сваком конкретном случају оцењивати оправданост захтева, руководећи се различитим критеријумима. Закон не одређује ни рокове у коме нужни наследници могу тражити промену правне природе права на нужни део. У теорији се износи став да овде аналогно треба да важе рокови у којима се и може захтевати намирење нужног дела.²¹

ЛИЦА КОЈА МОГУ БИТИ НУЖНИ НАСЛЕДНИЦИ

Која ће лица из круга законских наследника бити нужни наследници одређује законодавац. Ширина тог обухвата зависи од критеријума којима се руководи законодавац, а пре свега од значаја и улоге породице која се препознаје у одређеном друштву, као и од претпостављене чврстине породичних, сродничких веза између блиских лица. У свим правима која познају институт нужног дела, круг нужних наследника постављен је као *numerus clausus*.

Доношењем ЗОН-а 1995. године, у Србији је проширен круг нужних наследника у односу на решење садржано у ЗОН-у из 1974. године. Правила о нужном наслеђивању конструисана су на темељима модификоване теорије издржавања²² – лица између којих постоји законска обавеза издржавања према породичноправним прописима могу наслеђивати једни друге као нужни наследници (независно од тога да ли је у конкретном случају настала потреба за

¹⁹ То несумњиво произилази из одредби чл. 43 ст. 3 ЗОН и чл. 32 ЗОНРС. Што се тиче решења које садржи ЗОНРС, према коме завешталац може одредити да нужном наследнику на име нужног дела припадну одређене ствари, права или новац, у теорији се износе ставови да то не доводи до промене правне природе права на нужни део, већ да таква одредба има карактер одредбе о деоби наследства међу санаследницима. Видети: М. Креч, Ђ. Павић, Коментар Закона о наслеђивању са судском праксом, Загреб, 1964, стр. 81; N. Gavella, Наследно право, Загреб, 2008, стр. 218. Проф. Gavella сматра да одредба у завештању не може променити природу права на нужни део, прописану императивним нормама.

²⁰ Б. Марковић, Закон о наслеђивању – са објашњењима и напоменама, Београд, 1955, стр. 116. Наведено према: Д. Ђурђевић, Институције наследног права, Београд, 2010, стр. 223

²¹ Ibid.

²² Видети: О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 235-236.

давањем издржавања или не),²³ као и на принципу узајамности у наслеђивању.²⁴ Нужни наследници оставиоца могу бити сви потомци, усвојеници и њихови потомци, супружник, родитељи и остали преци, браћа и сестре и усвојилац.²⁵ Морамо приметити да овакво становиште није у складу са актуелним тенденцијама у одређивању круга нужних наследника у европским правима,²⁶ које се карактерише амбивалентношћу решења, у том смислу да се сужава круг крвних сродника оставиоца као нужних наследника (пре свега, то се односи на браћу и сестре, деде и бабе и даље претке), као последица све лабавијих веза међу члановима породице, а истовремено проширује круг нужних наследника на ванбрачне партнере, па чак и истополне партнере.²⁷ Утисак је, стога, да је круг крвних сродника који могу бити нужни наследници оставиоца у Србији постављен прешироко.

За разлику од права Србије, где не постоји ограничење у погледу броја нужних наследних редова, будући да и далеки преци могу бити нужни наследници (када би дужина људског века и биолошке законитости то допуштале), у Републици Српској право на нужни део ограничено је само на прва два нужна наследна реда. Нужни наследници оставиоца могу бити његови потомци, усвојеници из непотпуног усвојења и њихови потомци,²⁸ супружник, родитељи и браћа и сестре (чл. 30).²⁹ Овакво опредељење законодавца Републике

23 Теорија издржавања (алиментације) једна је од неколико теорија којима се оправдава постојање установе нужног дела. Више о томе: О. Антић, *Наследно право*, Београд, 2007, стр. 165-174.

24 Упоредити: чл. 151-159 Породичног закона („Сл. гласник РС“, бр. 18/2005 и 72/2011-др. закон). Ипак, овај принцип није доследно спроведен, јер се као нужни наследници не могу јавити ванбрачни партнери и тазбински сродници, за које је одредбама Породичног закона предвиђена могућност постојања законске обавезе издржавања (чл. 152 и 159).

25 О разлозима *pro et contra* за доследно спровођење принципа узајамности у наслеђивању упоредити: О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 123-124 и Н. Стојановић, Н. Крстић, Нека запажања о законском и нужном наслеђивању у Републици Србији *de lege lata* и *de lege ferenda*, Актуелна питања грађанске кодификације, зборник радова, Ниш, 2008, стр. 217.

26 Чл. 39 ст. 1 ЗОН. У чл. 25 ст. 1 и 2 ЗОН74 као нужни наследници били су одређени потомци оставиоца, усвојеници и њихови потомци, родитељи и брачни друг, као апсолутни, и браћа и сестре и дедови и бабе, као релативни нужни наследници.

27 Детаљно о томе: Ј. Видић, *Наследноправне последице односа сродства, брачне и ванбрачне везе*, докторска дисертација, Београд, 2010, стр. 431-458.

28 О појединим решењима у упоредном праву видети: Ј. Видић, *ibid*; Н. Крстић, *Наслеђивање партнера из истополних партнерских заједница у савременом праву*, Приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије, зборник радова, Ниш, 2008, стр. 265-279.

29 Потпуно усвојење је *ex lege* изједначено са крвним сродством, те усвојеници из потпуног усвојења нису ни нарочито наглашени као законски и нужни наследници. Треба рећи да се у ст. 2 чл. 30 законодавцу поткрала очигледна грешка. Наиме, у ст. 1 одређено

Српске свакако је ближе савременим тенденцијама у развијеним правима, која се карактеришу сужавањем круга крвних сродника - нужних наследника. Узимајући у обзир смисао и природу нужног наслеђивања, рестриктивне клаузуле у регулисању круга нужних наследника међу сродницима оставиоца сматрамо оправданим.

Оба законска текста која уређују наследноправне односе, предвиђају да нужни наследници у конкретном случају могу бити само она лица која су позвана на наслеђе по правилима редовног законског наслеђивања. Нужни наследници разврстани су по нужним наследним редовима, између којих постоји искључивост, тако да нужни наследник ближег наследног реда искључује нужне наследнике даљих редова.

Наследноправни прописи Србије и Републике Српске на потпуно другачијим принципима утемељују круг апсолутних и релативних нужних наследника. Ова дистинкција међу нужним наследницима последица је постигнутог компромиса приликом редакције правила о нужном наслеђивању још у савезном ЗОН-у, и усвајања тзв. модификоване алиментационе теорије.³⁰ Апсолутни нужни наследници јесу они наследници за које законодавац сматра да се налазе у нарочито блиској вези са оставиоцем, те се за њих не постављају додатни услови да би могли постати нужним наследником – довољно је само да су позвани на наслеђе и да су способни и достојни да наследе. Код релативних нужних наследника за стицање својства нужног наследника, осим испуњења ових објективних услова, захтева се и кумулативно испуњење додатних услова субјективне природе: немање нужних средстава за живот и трајна неспособност за привређивање. Која ће се лица наћи у кругу апсолутних, односно релативних наследника, у диспозицији је самог законодавца.

Према слову ЗОН-а, нужни наследници који наслеђују по објективном критеријуму јесу сви потомци оставиоца, усвојеници и њихови потомци, супружник, родитељи и усвојилац из потпуног усвојења. Уз испуњење објективно-субјективних услова својство нужних наследника могу стећи и

је да усвојеници оставиоца из чл. 21 (усвојеници из непотпуног усвојења) наслеђују по објективном критеријуму, а у ст. 2 одређено је да по објективно-субјективном критеријуму наслеђују и усвојеници и њихови потомци, уместо само *потомци усвојеника*. О. Антић, Први Закон о наслеђивању Републике Српске, Зборник радова Правног факултета у Источном Сарајеву, Пале, бр. 5/2009, стр. 25, фуснота 27.

30. Круг лица која могу бити нужни наследници, овако рестриктивно одређен, непромењен је у односу на решење из ранијег ЗОНБИХ (чл. 28), иако је у погледу круга законских наследника дошло до значајног проширења, који је раније у правој усходној линији био ограничен до трећег наследног реда, а у оквиру трећег наследног реда била је ограничена примена права представљања на првостепене потомке деда и баба (ујаке, стричеве и тетке). По новом решењу, законски наследници могу бити и сви преци оставиоца, као и сви побочни сродници у прва три наследна реда.

браћа и сестре оставиоца, дедови, бабе и остали преци, као и усвојилац из непотпуног усвојења.

Круг апсолутних нужних наследника у Републици Српској постављен је знатно уже, тако да у ову категорију спадају само деца умрлога, његови усвојеници и супружник. Остали потомци оставиоца, потомци усвојеника, родитељи и браћа и сестре могу бити нужни наследници само ако су трајно неспособни за рад и немају нужних средстава за живот.

Сматрамо да је тешко наћи ваљане аргументе којима се може оправдати овакво решење ЗОНРС. Ако се о положају родитеља као релативних нужних наследника можда и може дискутовати, мишљења смо да својство свих потомака оставиоца као нужних наследника не може зависити од испуњења било каквих субјективних услова, те да би они као нужни наследници морали наслеђивати по објективном критеријуму.

ВЕЛИЧИНА НУЖНИХ ДЕЛОВА НУЖНИХ НАСЛЕДНИКА

Начин одређивања величине нужног дела може бити двојак: у систему колективног (скупног) нужног дела величина нужног дела одређује се у односу на целу заоставштину, у зависности од броја и квалитета нужних наследника (такво решење садржи нпр. Code Civil)³¹; у систему појединачног нужног дела величина нужног дела одређује се процентуално у односу на величину законског наследног дела сваког појединог наследника.

Оба законодавства, на која смо фокусирали пажњу у овом раду, приклонила су се систему појединачног нужног дела. Међутим, полазни критеријуми за утврђивање величине нужног дела постављени су на различитим основама.

У Републици Српској величина нужног дела у директној је зависности од чињенице да ли нужни наследник ово својство стиче уз испуњење само објективних или објективно-субјективних услова. Тако, нужни део деце, усвојеника и супружника оставиоца износи $\frac{1}{2}$ од законског наследног дела. Нужни део релативних нужних наследника, дакле, унука и осталих потомака, као и потомака усвојеника, затим родитеља и браће и сестара, мањи је, и износи трећину од законског наследног дела. Овако неубичајено решење, као што се може уочити, за последицу има разликовање величине нужног дела међу наследницима који припадају истом нужном наследном реду, што је решење које никако не можемо оправдати, нарочито ако узмемо у обзир и горе изнето уверење да сви потомци требају бити апсолутни нужни наследници.³²

Критеријум који ЗОН користи за одређивање величине нужног дела јесте припадност нужног наследника одређеном нужном наследном реду. Тако, нужни део нужних наследника првог нужног наследног реда увек износи половину, а

31 Више о томе: Д. Ђурђевић, *op. cit.* стр. 212-213.

32 Видети: чл. 914-1 Code Civil-a.

наследника другог и осталих нужних наследних редова, трећину од законског наследног дела.³³ Осим што је овакво решење уобичајено и што га срећемо у већини права, сматрамо га оправданим и крајње логичним јер не прави дискриминацију међу наследницима првог нужног наследног реда, а основ за утврђивање величине нужног дела утемељен је на објективизираним и ваљаним премисама.

Иако у законима то експлиците није истакнуто, на величину нужног дела нужних наследника утицај имају и евентуалне промене у величини законских делова законских наследника.³⁴ То је последица чињенице да се нужни део увек одређује од законског наследног дела у сваком конкретном случају. Стога, уколико су испуњени услови за промене у величини законских наследних делова, и уколико је такву одлуку донео суд на захтев овлашћених лица, нужни део ће се израчунати од те, накнадно утврђене величине законског наследног дела сваког појединачног наследника.

ИЗРАЧУНАВАЊЕ ОБРАЧУНСКЕ ВРЕДНОСТИ ЗАОСТАВШТИНЕ

Обрачунска вредност заоставштине (ОВЗ) јесте посебна математичка, рачунска категорија, која се користи као основица за исказивање вредности нужног дела сваког нужног наследника у новцу. Њен нарочит значај огледа се у томе што представља основ за утврђивање да ли је и у којој мери својим бесплатним располагањима *inter vivos* или *mortis causa* оставилац повредио нужни део својих нужних наследника.

Поступак извођења рачунске операције за израчунавање обрачунске вредности заоставштине веома је сличан и у Србији и у Републици Српској. Најпре се утврђује тзв. актива заоставштине, тако што се пописују и процењују сва права која је оставилац имао у тренутку смрти, рачунајући ту и све оно чиме је располагао завештањем, као и сва његова потраживања, осим очигледно ненаплативих. Од добијене вредности одузимају се дугови које је оставилац имао, уобичајени трошкови сахране (ЗОНРС говори само о трошковима сахране) и трошкови пописа и процене вредности заоставштине. На тако добијену, нето вредност заоставштине додаје се вредност поклоне учињених од стране оставиоца законским наследницима и трећим лицима.³⁵

33 О негативним странама оваквог решења: О. Антић, Први Закон о наслеђивању Републике Српске, *op. cit.*, стр. 26.

34 Једини изузетак учињен је код супружника, коме је нужни део, независно од тога да ли наслеђује у првом или другом наследном реду, увек половина од законског дела.

35 С. Сворцан, Коментар Закона о наслеђивању са судском праксом, Крагујевац, 2004, стр. 120, Н. Стојановић-Н. Крстић, *op. cit.* стр. 225.

Приликом одређивања да ли и којој мери нужни део може бити намирен и из учињених поклона, сваки законодавац налази се у дилеми да ли да заштити интересе нужних наследника, чији интерес јесте да сва добročина располагања која је на било који начин оставилац учинио, уђу у обрачунску вредност заоставштине, или да заштити правну сигурност и извесност у правном промету у корист поклонопримаца. Опредељујући се за једно компромисно решење законодавци Србије и Републике Српске су примат ипак дали заштити нужних наследника.

Иако и ЗОН и ЗОНРС полазе од тога да нужни део може бити повређен и завештајним располагањима и учињеним поклонима, ипак заузимају различит став о томе којим поклонима може бити повређен нужни део.

Одступајући од решења садржаног у бишем ЗОН-у из 1974. године³⁶ новим законом омогућена је још шира заштита нужних наследника у Србији, јер у ОВЗ улазе поклони учињени свим потенцијалним законским наследницима било када, на ма који начин. Иако норма чл. 48 ст. 3 ЗОН-а може бити подложна различим тумачењима, ипак нам се чини да формулација да се при утврђивању вредности заоставштине узима у обзир и “вредност свих поклона које је оставилац ма на који начин учинио неком од законских наследника, независно од тога ком наследном реду припадају и да ли могу и хоће да наследе,” имплицира најшири круг лица која могу бити законски наследници.

Одредба ЗОНРС, чини нам се, има ужи домашај, јер само поклони учињени законским наследницима који *in concreto* наслеђују, без обзира када су учињени, улазе у ОВЗ, као и поклони наследницима који су се одрекли наслеђа, што је нарочито наглашено.³⁷ Оба закона прецизирају да у ОВЗ улазе и поклони учињени наследницима за које је оставилац наложио да се не урачунавају у наследни део. Осим поклона учињених законским наследницима без обзира на тренутак чињења поклона, у ОВЗ се урачунава и вредност поклона учињених трећим лицима у последњој години живота.

Приликом утврђивања вредности поклона полази се од стања поклоњеног добра у тренутку чињена поклона, а вредности коју поклоњено добро има у тренутку израчунавања ОВЗ (чл. 51 ЗОН), односно у тренутку отварања наслеђа (чл. 35 ЗОНРС). Сматрамо да решење нашег законодавца, у условима

36 Сврха урачунавања поклона у ОВЗ јесте да се утврди која су се оставиочева бесплатна располагања кретала у границама расположивог дела, а која су задрала у нужни део. М. Креч, Ђ. Павић, *op. cit.* стр. 88.

37 Упоредити: чл. 28 ст. 4 ЗОН-а из 1974. године. Иако је ова одредба подложна разним тумачењима, сматрамо да је законодавац, при рачунању вредности заоставштине, имао у виду само поклоне учињене законским наследницима који у конкретном случају наслеђују, као и оних наследника који су се одрекли наслеђа, што је посебно и наглашено (да се ради о свим потенцијалним законским наследницима верујемо да законодавац не би посебно наглашавао оне наследнике који су дали негативну наследну изјаву).

нестабилних финансијских кретања који су мање-више константни на овом простору, у већој мери штити интересе нужних наследника, узимајући у обзир чињеницу да између тренутка делације и утврђивања вредности заоставштине понекад може проћи дуг временски период.

Оба закона на готово истоветан начин одређују шта се све подразумева под поклоном.³⁸ Разлика, међутим, постоји у погледу добротворних давања која не улазе у ОВЗ. И док је у чл. 49 ЗОН-а јасно набројано шта се све неће урачунавати у вредност заоставштине,³⁹ законодавац у Републици Српској определио се за једно специфично, рекли бисмо непотребно правно-техничко решење. Наиме, чл. 33 ст. ст. 2 *in fine* садржи норму којом се, осим онога што је већ истим чланом дефинисано да неће бити узето у обзир при утврђивању вредности заоставштине, упућује на примену норми о урачунавању поклона у наследни део.⁴⁰ Тиме је одређен веома широк круг бесплатних располагања из којих се не може намирити нужни део нужних наследника. Оваквим решењем свакако се привилегују поклонопримци, а самим тим ове одредбе иду на уштрб интереса нужних наследника.

ПОВРЕДА ПРАВА НА НУЖНИ ДЕО ЗАВЕШТАЈНИМ РАСПОЛАГАЊИМА И ПОКЛОНИМА И ЗАШТИТА ПРАВА НА НУЖНИ ДЕО

Премда нужни наследник право на нужни део стиче тренутком делације, да би реализовао своје право на нужни део, наравно уколико то жели, нужни наследник мора благовремено истаћи захтев. Ваља, међутим, нагласити да истицање и остварење захтева не представља претпоставку, већ последицу стицања права на нужни део.⁴¹

38 Видети: чл. 33 ст. 1, под в ЗОНРС.

39 Видети: чл. 50 ЗОН и чл. 34 ЗОНРС.

40 „У вредност заоставштине на основу које се израчунава нужни део не улазе добра која је законски наследник стекао пуноважним уговором о уступању и расподели имовине за живота, оно што је оставилац утрошио на издржавање и школовање законског наследника, поклони учињени у добротворне и друге општекорисне сврхе ни мали уобичајени поклони.“ У теорији је спорно да ли се под „школовањем“ подразумева целокупно школовање, или ову одредбу треба тумачити уже, у смислу обавезног школовање. Такође, спорно је и у којој мери трошкови издржавања неће бити урачунати у вредност заоставштине. О различитим становиштима: О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 254-255 и С. Сворцан, *Коментар...*, *op. cit.* стр. 142.

41 Тако, у обрачунску вредност заоставштине не улазе: мањи уобичајени поклони, поклони учињени органима власти, удружењима грађана, хуманитарним организацијама, као ни поклони учињени за општекорисне сврхе, затим плодови и друге користи које је наследник имао од поклоњене ствари све до смрти оставиоачеве, као ни трошкови издржавања

Нужни део је повређен ако је вредност нужног дела већа од вредности завештајних располагања и поклона које је оставилац учинио нужном наследнику или лицу уместо кога он долази на наслеђе (односно уколико нужни наследник ништа није добио од оставиоца).⁴² Иако ЗОНРС користи другачију формулацију, наводећи да повреда нужног дела постоји када укупна вредност завештајних располагања и поклона премашује расположиви део заоставштине (чл. 39 ст. 2), смисао ових одредби је исти.

Нужни део, начелно, може бити повређен свим бестеретним располагањима и *inter vivos* и *mortis causa*, осим оних за које законодавац изричито наводи да се не узимају у обзир приликом израчунавања обрачунске вредности заоставштине. Закони стриктно одређују редослед намирења нужног дела, посредно и редослед процесних средстава које нужни наследници у том правцу могу искористити.⁴³ Постављена правила у погледу редоследа дужника за намирење нужног дела може изменити само завешталац, у мери у којој му то закон допушта.

Закони о наслеђивању Србије и Републике Српске садрже готово идентична правила, када је повређено право на нужни део као наследно право. Једина разлика је у томе што ЗОН Србије садржи и посебна правила за намирење нужног дела у новцу, с обзиром да право на нужни део одређује као облигационо овлашћење. Нужни наследници најпре се намирују из завештајних располагања, па тек затим из учињених поклона. Разлог томе лежи у чињеници да се сматра да је нужни део повређен касније учињеним располагањима, а завештање је правни посао *mortis causa*, те се сматра последњим располагањем оставиоца.⁴⁴

Када је право на нужни део наследноправно овлашћење, намирити нужни део нужном наследнику најпре су дужни завештајни наследници и (директни) испорукопримци.⁴⁵ Сва завештајна располагања, без обзира када су учињена, каква је њихова природа и обим, редукују се у истој сразмери.⁴⁶ Завешталац је, међутим, овлашћен да посебним одредбама у завештању привилегује поједине завештајне наследнике или испорукопримце.⁴⁷ Међутим, ако остала завештајна

и обавезног школовања наследника, а сходно чл. 131 ЗОНРС, ни добра отуђена уговором о уступању и расподели имовине за живота.

42 Овако и: N. Gavella, *op. cit.* стр. 228.

43 Видети: чл. 42 ЗОН.

44 О различитим правним средствима за остваривање и заштиту права на нужни део детаљно: Н. Стојановић, *Наследно право*, *op. cit.* стр. 172-187.

45 Иако је и поклон за случај смрти правни посао који дејство производи у тренутку смрти оставиоца, поклонопримац ће у овом случају ипак имати привилегован положај у односу на завештајне наследнике и испорукопримце.

46 О томе да индиректни (посредни) испорукопримци никада нису дужници намирења нужног дела: О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.* стр. 239.

47 Видети: чл. 54 ст. 1 ЗОН и чл. 41 ст. 1 ЗОНРС. Завештајни наследници и испорукопримци оптерећени испоруком, којима је наследни део (односно вредност испоруке) смањен ради

располагања нису довољна да се нужни део намири, доћи ће и до смањења располагања учињених привилегованим стицаоцима из завештања, те ће и они бити дужни да намире нужни део, и то увек пре поклонопримаца.

Уколико су завештајна располагања мање вредности и уколико се њиховом редукијом не може намирити нужни део, под удар закона долазе поклонопримци. У циљу намирења нужног дела вратиће се поклони у мери у којој је то потребно у конкретном случају, и то обрнутим редом од редоследа којим су поклони учињени. Последњим учињеним сматра се *donatio mortis causa*. Поклони учињени истовремено смањују се сразмерно.⁴⁸

Сматрамо да завешталац може да утиче на редослед дужника намирења нужног дела нужном наследнику само између завештајних наследника или испорукопримаца, тако што ће неког погодовати, али не може да утиче на редослед намирења између завештајних наследника и испорукопримаца са једне, и поклонопримаца са друге стране, нити може да другачије предвиди редослед поклонопримаца за намирење нужног дела,⁴⁹ јер је то утврђено когентним нормама.

Захтев усмерен на редукију завештајних располагања, у процесном смислу у ствари је захтев за делимичним или потпуним поништајем завештања, због колизије завештајних одредби са императивним законским нормама којима се уређује нужни део. Међутим, сматрамо битним истаћи да оваква завештања, односно одредбе у завештању, нису ништаве већ рушљиве, будући да их нужни наследник може побијати у оквиру законом одређених рокова. Тиме што је располагањима правним пословима *inter vivos* или *mortis causa* оставилац повредио нужни део нужних наследника, ова располагања не губе важност *eo ipso*, све док на захтев нужног наследника не дође до редукије завештајних располагања (или реституције поклона).⁵⁰

Закони предвиђају и посебне застарне рокове у којима се може тражити намирење нужног дела. Рокови су објективне природе, износе три године, а почињу да теку од проглашења завештања, када је право на нужни део повређено завештајним располагањима, а захтева се њихова редукија, или од тренутка оставиоачеве смрти, односно од правноснажности решења којим се нестало

намирења нужног дела, овлашћени су да траже сразмерно смањење испорука које их терете, ако завешталац није нешто друго наложио у завештању.

48 То произлази из чл. 54 ст 1 *in fine* и ст. 2 ЗОН, односно чл. 41 ст 1 *in fine* и ст. 2 ЗОНРС.

49 У погледу савесности поклонопримца, закони прецизирају да ће се поклонопримац сматрати савесним до тренутка сазнања за захтев за враћањем поклона (чл. 57 ЗОН и чл. 44 ЗОНРС), али се у теорији износе мишљења да нужни наследник може доказивати да је несавесност наступила и раније. Видети нпр. И. Бабић, Коментар Закона о наслеђивању, Београд, 2005, стр. 122.

50 Супротно: С. Сворцан, Коментар..., *op. cit.* стр. 129

лице проглашава умрлим, када је право на нужни део повређено поклонима, а захтева се реституција.⁵¹

Будући да је облигациони карактер права на нужни део постављен као правило, ЗОН садржи и посебне одредбе за намирење нужног дела у новцу. Дужници намирења нужног дела првенствено су завештајни наследници и непосредни испорукопримци, и њихова одговорност је солидарна, а у интерном односу одговарају сразмерно делу заоставштине који су добили. Допуну новчане противвредности нужног дела извршиће поклонпримци, по правилима за враћање поклона, тек уколико вредност завештајних располагања није довољна.⁵² Сва остала правила, која се тичу намирења нужног дела *in natura* важе, *mutatis mutandis* и код намирења нужног дела у новцу.

НАСЛЕЂИВАЊЕ ПРАВА НА НУЖНИ ДЕО

Право да се захтева нужни део јесте имовинско овлашћење усмерено на исплату новчане противвредности нужног дела, односно намирење нужног дела *in natura*. С обзиром на његов претежно имовински карактер, ово овлашћење требало би бити преносиво и наследиво. Међутим, будући да одредбе којима се регулише нужно наслеђивање имају за циљ да заштите интересе само одређеног круга лица, законодавци се у погледу права на истицање захтева за намирење нужног дела, по правилу, опредељују за рестриктивне клаузуле.

Код стварноправне концепције права на нужни део већина законодавстава не предвиђа могућност наследне трансмисије – ако нужни наследник умре не истакавши захтев за намирењем нужног дела, право на истицање захтева се гаси.⁵³ Одредбе о наследивости права на нужни део нису садржали ЗОН55 и ЗОН74,⁵⁴ а исто опредељење следио је и ЗОНБИХ. Усвајајући наведено становиште, и ЗОНРС предвиђа да само нужни наследници могу захтевати смањење завештајних располагања и враћање поклона којима је повређен нужни део (чл. 45 ЗОНРС).

У правима која усвајају облигациону природу нужног дела, право да се захтева нужни део је преносиво, самим тим и подобно за наслеђивање.⁵⁵ И ЗОН

51 М. Креч, Ђ. Павић, *op. cit.* стр. 109.

52 Видети: чл. 59 ЗОН и чл. 46 ЗОНРС.

53 Видети: чл. 44 ЗОН.

54 Изузеци од наведеног правила јесу права Хрватске и Македоније, у којима је предвиђена наследивост права на нужни део, иако је право на нужни део стварноправног карактера, али су решења садржана у овим законима постављена на сасвим другачијим темељима. Видети: чл. 83 ст. 2 Закона о наслеђивању Хрватске („Народне новине“, бр. 48/2003, 163/2003) и чл. 44 ст. 2 Закона за наслеђивање Македоније („Сл. весник на РМ“, бр. 47/1996, 18/2001-др. закон)..

55 И највише судске инстанце изјашњавале су се о ненаследивости права на нужни део. Видети: одлуку Врховног суда Југославије, Рев. 1387/65 и одлуку Врховног суда Србије, Рев.

Србије предвиђа такву могућност,⁵⁶ али је, по нашем суду, поставља на погрешним принципима. Наиме, интенција законописца била је да ово овлашћење да што ужем кругу лица, те је и предвидео да се право да се захтева нужни део може наследити само ако пре рока за истицање захтева премине оставиоцев потомак или усвојеник, који није захтевао нужни део, а не и остали нужни наследници. Међутим, у таквој ситуацији закон овлашћује потенцијално веома широк круг лица која након смрти нужног наследника могу захтевати намирење нужног дела, предвиђајући да право на нужни део прелази на све наследнике потомка или усвојеника, у року од шест месеци по њиховој смрти.⁵⁷ Сматрамо да је рестриктивност ове одредбе налагала решење по коме би право на нужни део путем наследне трансмисије могао прећи само на потомке преминулог нужног наследника, а не и на све остале његове наследнике.

РАЗБАШТИЊЕЊЕ НУЖНИХ НАСЛЕДНИКА

Премда нужним наследницима припада право на нужни део и независно од воље оставиоца, закони ипак допуштају могућност одузимања нужног дела, делимично или у потпуности, вољом завештаоца израженом на несумњив начин у завештању,⁵⁸ под условом да постоји неки од разлога предвиђених законом. Искључен из наслеђа може бити било који нужни наследник, док лишен права на нужни део може бити само потомак завештаоца, али само када су испуњени и додатни услови.

Важећи ЗОН Србије на другачији начин стипулише разлоге искључења из наслеђа у односу на раније прописе.⁵⁹ Иако су измене у погледу узрока искључења биле неопходне, узимајући у обзир промене друштвено-политичког уређења земље, законодавац се определио и да суштински коригује пређашње решење. У чл. 61 ЗОН Србије предвиђа само један разлог за искључење из наслеђа нужног наследника: теже огрешење о завештаоца повредом неке законске или моралне обавезе коју је према њему имао. Овако формулисан разлог искључења ближе је објашњен са три подразлога који оправдавају искључење: грубо или увредљиво понашање према завештаоцу, умишљајно извршење кривичног дела према завештаоцу, његовом детету, усвојенику, супружнику или родитељу, и одавање нераду и непоштену животу. Иако се у теорији наводи да је законодавац

465/86. Наведено према: С. Вуковић, Коментар Закона о наслеђивању и Закона о ванпарничном поступку (део о оставинском поступку), Београд, 2003, стр. 96-97.

56 Видети: § 2317 ст. 2 Немачког грађанског законика.

57 Видети: чл. 60 ст. 2 ЗОН.

58 Видети: Н. Стојановић, Н. Крстић, *op. cit.* стр. 227-228.

59 У чл. 83 ст. 1 т. 6 и 7 Закона о јавном бележничтву („Сл. гласник РС“, бр. 31/2011) предвиђена је могућност давања изјаве којом се нужни наследник искључује из наслеђа, односно лишава нужног дела, и у облику јавнобележничког записа.

само примера ради навео подразлоге за искључење, како би ближе објаснио главни разлог, утисак је да се тумачењем наведене норме не може извући такав закључак.⁶⁰ Законодавац, наиме, не користи метод набрајања *exempli causa*, већ класичан метод еnumerације при навођењу подразлога. Стога, веома је упитно да ли би постојао узрок искључења из наслеђа уколико би се нужни наследник на неки други начин теже огрешио о оставиоца.

Одступајући од ранијег решења садржаног у члану 45 ЗОНБИХ, ЗОНРС у потпуности је преузео решење ЗОН-а у погледу дефинисања узрока за искључење нужног наследника.⁶¹ Тиме је институт искључења из наслеђа у Републици Српској регулисан на готово идентичан начин као и у праву Србије, будући да и у погледу начина, обима и последица искључења, као и у погледу терета доказивања основаности искључења, оба законодавства заузимају идентична становишта. Ипак, остала је једна значајна разлика. Не усвајајући аргументе којима се оправдава ново решење садржано у ЗОН-у Србије, по коме узрок искључења из наслеђа мора постојати у тренутку смрти оставиоца (чл. 62 ст. 3),⁶² ЗОНРС остао је веран ранијем решењу по коме је основ искључења из наслеђа морао постојати у време састављања завештања (чл. 48 ст. 2).

Осим могућности искључења из наслеђа, законодавци овлашћују завештаоца да делимично или у потпуности лиши права на нужни део потомка који је презадужен или се расипнички понаша, у циљу заштите интереса његових потомака. За разлику од института искључења из наслеђа, у чијој је сржи санкционисање нужног наследника због његовог понашања према оставиоцу (њему блиским лицима у случају извршења умишљајног кривичног дела), смисао лишења права на нужни део јесте у првом реду заштита имовинских интереса потомака нужног наследника, који би били угрожени уколико би нужном наследнику припао наследни део.

Услови за пуноважност лишења из наслеђа нису идентични. У Републици Српској одредбе о лишењу нужног наследника производиће дејство само ако у тренутку отварања наслеђа лишени има малолетне или пунолетне потомке

60 Сходно чл. 42 ЗОН74 нужни наследник је могао бити искључен: 1) ако се повредом неке законске или моралне обавезе теже огрешио према оставиоцу, или његовом брачном другу; 2) ако је са умишљајем учинио неко теже кривично дело према оставиоцу или његовом брачном другу, детету или родитељу; 3) ако је учинио кривично дело управљено на подривање народне власти, независност земље, њене одбрамбене снаге или социјалистичке изградње; 4) ако се одао нераду и непоштеном животу.

61 Тако: Н. Стојановић, Искључење из наслеђа по новом Закону о наслеђивању Републике Србије, Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 36-37, 1996-1997, стр. 173-186. О различитим ставовима у теорији у погледу законског решења о узроцима искључења из наслеђа видети: О. Антић, Наследно право, Београд, 2009, стр. 201-205; С. Сворцан, Коментар..., *op. cit.* стр. 160-162.

62 Видети: чл. 47 ЗОНРС.

који су неспособни за рад.⁶³ Из законске формулације несумњиво проистиче да лишење може бити учињено само у корист наведених потомака, никако не и оних који су способни за привређивање, што овакво решење чини неправичним.

Питање је да ли се сличан закључак може извести из садржине норми ЗОН-а које регулишу институт лишења права на нужни део. Наиме, у чл. 64 ст. 1 ЗОН-а наводи се да завешталац може лишити нужног дела свог потомка у корист његових потомака, делимично или у потпуности. У чл. 65, као услов пуноважности лишења законодавац одређује да у тренутку завештаочеве смрти лишени има малолетно дете или малолетног унука од раније умрлог детета; односно пунолетно дете или пунолетног унука од раније умрлог детета, који су неспособни за привређивање. Чини нам се да из наведене формулације произлази да је постојање неког од наведених потомака лишеног у часу делације само услов правног дејства лишења, али да нужни део лишеног наследника припада свим његовим потомцима, па и онима који су пунолетни, а способни за рад, на једнаке делове, осим уколико завешталац другачије не одреди у завештању.⁶⁴

ЗАКЉУЧАК

Установа нужног дела у правима Републике Србије и Републике Српске утемељена је на различитим принципима. Нови Закон о наслеђивању Републике Српске носи снажан печат ранијег Закона о наслеђивању Босне и Херцеговине. Следећи концепцију и систематику раније важећег закона, те готово у потпуности имплементирајући његове одредбе у нови законски текст, законодавац Републике Српске пропустио је прилику да посегне за неким савременим решењима која на адекватнији начин уређују установу нужног дела.

Утицај Закона о наслеђивању Србије, као старијег, али и модернијег законског текста, уочили смо само у погледу одређења узрока за искључењем из наслеђа нужног наследника. Структурне и садржинске разлике између ових прописа далеко су веће. Док је ЗОН Србије усвојио модернију, облигациону концепцију правне природе права на нужни део, ЗОНРС задржао је старо решење којим је установа нужног дела уређена као наследно (стварно) право, а која може имати значајне негативне реперкусије. Суштински и правно-технички исправнијим сматрамо решење ЗОН-а у погледу израчунавања обрачунске вредности заоставштине, као рачунске категорије која служи као основица за вредносно изражавање нужног дела, као и у третману поклона при израчунавању вредности заоставштине.

⁶³ О разлозима који оправдавају овакво решење: О. Антић, Наследно право, Београд, 2009, стр. 207. Проф. Сворцан, са друге стране, сматра да узрок искључења мора постојати и у тренутку сачињавања завештања и у тренутку смрти завештаоца. С. Сворцан, Коментар..., оп. cit. стр. 165.

⁶⁴ Видети: чл. 50 ст. 2 ЗОНРС.

Са друге стране, круг нужних наследника знатно је ужи у праву Републике Српске и омеђен је на наследнике другог наследног реда, што сматрамо решењем које иде у корак са актуелним тенденцијама у развијеним правима. Међутим, када говоримо о кругу апсолутних и релативних нужних наследника, те о критеријумима за одређивање вредности нужног дела појединих нужних наследника, мишљења смо да су ова решења у Републици Српској конципирани на нејасним и, рекли бисмо, погрешним премисама, за разлику од оних којих се придржава ЗОН.

Конечно, указали смо и на дистинкције које се тичу услова пуноважности искључења из наслеђа и лишења права на нужни део. Иако су на први погледи утемељени на сличним основама, дубљом анализом дошли смо до закључка да су услови пуноважности искључења, односно лишења, постављени на сасвим другачијим основама у овим законима.

Novak Krstić, LL.B.

Assistant,

Faculty of Law, University of Niš

Conceptual Distinctions in the Regulation of Forced Succession in the Republic of Serbia and in the Republic of Srpska

Summary

In this paper, the author compares and provides a critical analysis of the legal solutions on forced (compulsory) succession as contained in the legislations of the Republic of Serbia and the Republic of Srpska. The author explores the Serbian Succession Act, which has introduced significant changes and novelties in the field of forced succession as compared to the former one, and observes the possible impact of this legal act on the new Succession Act of the Republic of Srpska. The author concludes that there are considerable differences in the regulation of the institute of forced succession in these two legal acts, primarily given the fact that the legal solutions contained in the current Succession Act of the Republic of Srpska have been almost entirely taken over from the former Inheritance Act of Bosnia and Herzegovina. In particular, these distinctions may be observed in the legal nature of the right to a forced portion, the settlement procedure in case of a violation of the right to a forced portion, the persons eligible to be forced heirs, the quantity of forced portion that each forced heir may be entitled to, and the legal requirements which may give effect to one's exclusion from the distribution of the succession estate and depriving an heir of the right to a forced portion.

Key words: *forced (compulsory) succession, Republic of Serbia, Republic of Srpska.*

